

EKONOMI

GÜMRÜK BİRLİĞİ VE EKONOMİK ENTEGRASYON KAVRAMLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Doç.Dr. Mehmet Sami DENKER*

Ögr.Gör.Ayşegül ATABEY**

GİRİŞ

Bu çalışmada Birlik (Union) ve Bütünleşme (Integration) terimlerinin ele alınarak aralarındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Türkiye'de İktisat ve Siyaset Bilimi ile ilgili yayınlar incelendiğinde, Birlik ve Bütünleşme terimlerinin aralarındaki anlam farkına dikkat edilmeden ve çoğunlukla da eş anlamlı olarak kullanıldığı, bunun ise, Türkiye'nin, Batı Avrupa (BAB) ile Gümrük Birliğine (GB) gitmesinin Türkiye Cumhuriyeti devletinin bazı egemenlik haklarından vazgeçeceği ya da kısmen de olsa egemenlik haklarını Avrupa Konseyine devredeceği türünden görüşlerin ortaya çıkmasına, kamuoyunda da GB konusunda değişik tepkilerin de doğmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Birlik (Union) ve Bütünleşme (Integration) terimlerinin neyi ifade ettikleri, Ekonomik Birlik (EB), Gümrük Birliği (GB) ve Ekonomik Bütünleşme (EB) ya da Ekonomik Entegrasyon (EE) kavramlarının anlamları açıklanarak betimleyici ve eleştirisel bir yaklaşımla ortaya konulacaktır.

1. Birlik (Union) ve Bütünleşme (Integration) Terimleri

İngilizce-Türkçe Redhouse sözlüğüne **Union** teriminin Türkçe karşılığı Birleşme, Bağlaşma, Birlik; **Integration** (Entegrasyon) teriminin karşılığı ise, Yekpare ya da Tamam Kılma, Bütünlemek olarak belirtilmektedir.

Değişik ülkeleri ya da sektörleri bir araya getirmek amacı ile yapılan çabalardan hareketle ortaya atılan "Birlik" terimi, bir çok birlik kavramını da karşımıza çıkarmıştır. **"Bazı spesifik amaçlar için ulusları, devletleri, siyasal partileri vs. grup halinde bir araya getiren ya da bağlayan"** (Bozkurt; 1993: 5) kuruluş anlamında kullanılan birlik terimi ile ifade edilen "ekonomik birlik", "askeri birlik", "siyasi birlik", "federal birlik", "konfederal birlik", "uluslarüstü birlik" vb. gibi birliklerdir. Her ne kadar her biri farklı bir şekilde **ve farklı amaçlar için kurulmuşlarsa da, ortak olarak ifade etmek istedikleri, farklı ülkelerin ya da sek-**

* S. Ü. İ. İ. Fak. Öğretim Üyesi

** S. Ü. MYO Öğretim Görevlisi

törlerin bir araya gelerek işbirliğini (veya bütünleşmeyi) giderek geliştirmeleri (veya gerçekleştirmeleri) anlamına gelmektedir (Bozkurt; Ibid.). Yukarıdaki tanımlar yalnızca “kuruluş” olarak değil, aynı zamanda kuruluşun, siyasi, askeri, ekonomik içeriğini de belirtmektedir. Kuruluş, Teşkilat, Örgüt anlamında bir araya gelme durumunu, birlik teriminin İngiliz dilindeki bir başka karşılığını Associatoon of Souteast Asian Nations (ASEAN) Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği'nde olduğu gibi Association terimi ifade eder.

Yukarıdaki açıklamaların ışığı altında Gümrük Birliğini şöyle tanımlayabiliriz: Ekonomiler (birden fazla ülkenin) aralarında mal hareketlerini sınırlandıran her türlü engelleri ortadan kaldırırlar ve birlik dışında kalan ülkelere karşı tek ve birleştirilmiş bir gümrük politikası uyguluyorlar ise kurmuş oldukları birliğe gümrük birliği denir¹. Gümrük Birliğinde, üye ülkeler arasındaki tarife ve kota sınırlamaları kaldırılarak, yalnızca mal ve hizmetler için ortak bir piyasa yaratılması ön görülmüştür. Bu sebeple daha iler bir yakınlaşmayı gerektiren üretim faktörlerinin ülkelerarası mobilizasyonu ile ekonomik politikaların birleştirilmesi, ekonomik birleşmelerin bu aşamasında söz konusu değildir². Ortak gümrük tarifelerinden elde edilen hasılat üye devletler arasında önceden belirlene ölçütlere göre paylaşılır³. Gümrük Birliğine gidilmesinde amaç yukarıdaki tanımda da görüleceği üzere tamamen ticari olup, yalnızca ülkeler arasındaki mal hareketi ve bu harekete engel teşkil eden kotalar, gümrük tarifelerini ithal ve ihraç yasakları gibi kaldırmakta, birlik dışında kalan ülkelere karşı tek ve birleştirilmiş bir gümrük politikası uygulama durumunda kalmaktadırlar. Burada önemli olan bir konuda, gümrük birliği dışında kalan ülkelere karşı zorunlu olarak uygulanan gümrük tarifesi nedeniyle, devletler, egemenlik yetkilerine bir sınırlama getirmiş olmaktadır. Bir başka deyişle bağımsız bir dış ticaret politikası uygulanması imkânlarını devletler kendi iradeleri ile sınırlamaktadırlar. Bu ise devletin egemenlik hakkının kısmen ya da tamamen bir başka otoriteye devri anlamına gelmez.

Tarihte en çok örneği görülen gümrük birlikleri olup, 1883'de Prusya'da kurulan Alman Gümrük Birliği Zollverein; 1948 yılında Belçika, Hollanda, Lüksemburg'un kurduğu Benelux gümrük birliği, dünyada tanınan en gelişmiş örneklerdir. AET'nin başlangıcını da gümrük birliği olarak kabul edebiliriz.

1 Karluk; 1991: 236, 237.

2 Eriş; 1993: 5.

3 Ertürk; 1993: 5

Entegrasyon terimi dilimize geçmiş olup karşılığı bütünleşmedir. Köken olarak İngiliz dilindeki karşıtı Integration olup parçaları bütünün içinde birleştirme⁴ anlamında kullanılmakta, Latince karşılığı Integratio'dur. Birleştirme anlamında terimin İngiliz dilinde ilk kullanıldığı yıl 1620 olarak belirtilmektedir. Birimlerin birleşerek bir bütün oluşturmaları anlamında Osmanlıca karşılığı ise tamamiyettir.

İktisat literatüründe kelime olarak sanayi alanında işletmelerin Kartel, Concern, Tröst, Merger vb. tüketicilere arz ettikleri mallarda dikey entegrasyonu ifade etmek amacıyla kullanılmıştır⁵. Ertürk'ün verdiği bu açıklamadaki Kartel, Concern, Tröst, Merger kavramlarının neyi ifade ettiklerini ele alarak "birlik" ve "bütünleşme" kavramları arasındaki farkı daha iyi anlayabiliriz.

Aynı üretim dalında faaliyet gösteren müteşebbislerin rekabeti ortadan kaldırmak veya azaltmak suretiyle piyasaya hakim olmak ve bu yolla kârlarını artırmak için birlemeleri sonucu oluşan...⁶ birliğe Kartel denir. Kartel oluşturma amacıyla bir araya gelen teşebbüsler yasal varlıklarını korurlar, bir başka deyişle, yasalar önünde bağımsız varlıkları geçerli olmaya devam eder.

Concern birleşme şekli olarak, Kartel'e nazaran daha az sayıda teşebbüs tarafından oluşturulur, bu nedenle de Concern'ü oluşturan teşebbüsler arasında ilişkiler daha sıkı bir şekilde gelişir. Concern'e giren işletmeler hukuki bağımsızlıklarını korumalarına karşın iktisadi bağımsızlıklarını yitirirler⁷.

Tröst, iki ya da daha çok sayıdaki teşebbüsün hem ekonomik hem de yasal bağımsızlıklarına son vererek birleşmeleri sonucu meydana gelen ekonomik bir birliktir⁸.

Yukarıdaki verelin örneklere, görünüşte tröstlere benzemesine karşılık, amaçları ve sonuçları bakımından tröstlerden farklılık arz eden Füzyonu ilave etmek gerekir. Füzyon, teknik anlamda birden fazla işletmenin yalnız ekonomik yönden değil, aynı zamanda hukuken de tek bir birlik haline gelmesi...dir⁹.

Ele aldığımız bu tanımlar arasındaki temel farklılığı yaratan şey, şirketlerin varlığı ve bu varlığın hukuk karşısındaki durumu konusunda ortaya çıkmaktadır.

4 Ertürk; İbid

5 Şimşek; 1993: 60.

6 Şimşek; İbid: 61.

7 Şimşek; İbid.

8 Şimşek; İbid: 62.

9 Eriş; Op. Cit. , 3. 5.

Eğer daha önce tanımını yaptığımız birlik teriminden hareket edersek birleşmede eğer birliği oluşturan şirketler varlıklarını ve hukuk karşısında sorumluluklarını kaybetmiyorlarsa, bu şirketlerin, bir birlik oluşturduklarını, yok eğer şirketler hukuki varlıklarını kaybediyorlarsa, bunların bir bütünleşme (entegrasyon) oluşturduklarını söyleyebiliriz.

İktisat açısından Ertürk, entegrasyon terimiyle ilgili olarak, ilk defa 1947 yılında Avrupa'da kullanılmış, bundan iki yıl onra da ABD'de kullanılmaya başlanmıştı" diyor ise de terim ilk defa 1940'lı yıllarda kullanılmaya başlanmıştır. Milletler Cemiyetinde iktisat ve istatistikçi olarak görevli Folke Hilgerdt 1942 yılında yayınladığı "Dünya Ticaret Ağı" adlı makalesinde ekonomileri dünya çapında bütünleşmelerinden söz etmektedir. ABD'de Federal Rezerv de görevli John Sterling de Beers 1941 yılında "Gümrük Tarifeleri Açısından Federal Birlik" adını taşıyan raporunda bütünleşme terimini kullanmıştır. Daha sonraları Harold Van Buren Cleveland, Ben T. Moore ve Charles P. Kindleberger gibi ABD Devlet Bakanlığında görevli iktisatçı danışmanların 1947 yılında Avrupa'nın kalkınması üzerine hazırladıkları raporlarında ekonomik açıdan bütünleşmiş bir Avrupa'dan söz ederken bütünleşme terimini kullandıkları görülür. Terimin Avrupa'da resme çerçevelerce kullanıldığı yıl ise, 31 Ekim 1949'dur. Avrupa İşbirliği Teşkilat Konseyi, Ekonomik İşbirliği İdaresi Başkanı Paul Hofmann'ın "Batı Avrupa'nın Bütünleşmesi" adlı tebliğinde terimi kullandığı dikkat çekmektedir¹⁰.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere "Birlik", "Birleşme" terimleri iktisat literatüründe kullanılırken "Bütünleşme" ya da "Entegrasyon" terimi siyasi literatürde kullanılmakta, genel bir tanımda ulusal konumdaki siyasi kurumların, bağımlılıklarını, beklentilerini ve politik faaliyetlerini mevcut ulus devletleri üzerinde hukuksal niteliğe sahip bir merkezde toplamaları¹¹ siyasi bütünleşme olarak belirtilmiştir. Bu tanımda görüleceği üzere esas olan devletlerin egemenlik haklarının kısmen yada tamamen hukuksal varlığı olan yüksek bir otoriteye devretmeleri söz konusudur. Devletler, siyasi bütünleşmelerde devlet egemenliği konusunda aldıkları tavra göre, ulusal egemenliklerini muhafaza ettikleri daha esnek bir yapı olan Konfederasyon ya da daha sıkı bir bütünleşmeyi öngören ve birçok konuda egemenlik haklarından vazgeçtikleri Federasyon biçiminden bütünleşmeye gidebilirler. Eğer konfederasyon biçiminde bütünleşmeye giderlerse buna Konfederal Birlik, yok federal bütünleşme tercih edilirse buna da

10 Haas; 1958: 216

11 Bozkurt; Op. Cit., 6.

Federal Birlik adı verilmektedir¹². Siyasi bükünleşmeyi, toplumlararası ilişkilerin ve topluluk kimliğinin sağladığı karşılıklı çıkarlar için ortak hareket edebilme anlayışı¹³ olarak tanımlayan Karl Deutsch, uluslararası ilişkilerin dinamiği açısından siyasal güvenlik topluluğunu tanımlayacak öncül koşullar (temel değerlerin uyumu, değer birliği ve cevap verme yeteneği) üzerinde durmaktadır¹⁴. Öte yandan, toplumsal bütünleşmenin kriteri, kesin olmamakla beraber, halklar arasındaki faaliyetlerin gelişmesini önleyen ulusal nitelikteki engellerin ortadan kaldırılması¹⁵ olarak da sosyal bütünleşmeyi tanımlamaktadır. Bu konuda Almanya'da çalışan Türk işçilerin durumu bu tanıma örnek olarak gösterilebilir¹⁶.

Ekonomik Bütünleşme (Entegrasyon)'nin konusunda ise kesin bir tanımla literatürde bulmak olası değil. İktisatçıların hâlâ Ekonomik entegrasyonu tanımlayabilmek için çaba sarf ettiklerini söylemek yanlış olmaz. Her ne kadar bu çabalar devam ediyorsa da Ekonomik entegrasyon konusunda hiç bir tanım yapılmadığı anlamına gelmez, fakat bu tanımlardan yola çıkarak bir oйдаşmanın da olmadığını söyleyemeyiz. İyibozkurt, Entegrasyonu bütünleşme anlamında kullanarak İktisadi bütünleşme açısından a) Tercihli Ticaret Kulüpleri, b) Serbest Ticaret Bölgeleri, c) Gümrük Birliği, d) Ortak Pazar, e) Ekonomik Birlik olmak üzere beş grupta ele almakta ve Ekonomik Birliği... ulusal, siyasi bağımsızlığın ortadan kaldırılarak, uluslarüstü bir otoritenin kurulduğu birleşme... ekonomik bütünleşmenin tamamlanmış son şeklidir. Ülkeler, gümrük birliği kurup, ortak pazar şekline dönüştükten sonra para, maliye, sosyo-ekonomik politikalarını bütүнleştirerek ekonomik birlik meydana getirirler¹⁷. Bu tanımda ekonomik birlik, entegrasyonun son şeklidir, denmekte dolayısıyla entegrasyon bir süreç olarak değerlendirilmekte, parasal, mali, sosyo-ekonomik politikaların uyumlaştırılması ile bu sürecin tamamlanacağı, bir başka deyişle, örgüt anlamında, entegrasyonun oluşturulmuş olacağı ve böylece entegrasyonun oluşturulmasıyla bu entegrasyonu oluşturan devletlerin egemenlik haklarını kısmen yada tamamen ortadan kalkacağı belirtilmektedir. Kindleberger, kapsamı açıklanmadıkça hiç bir anlam ifade etmeyen entegrasyon terimi, işbirliği, düzenleme ve örgütlenme gibi çok heceli bir kelimedir demekte ve ekonomik entegrasyonu

12 Deutsch; 1964: 55, 110.

13 Canbolat; 1993: 62.

14 Deutsch; Op. Cit. , 37.

15 Gübe; 1993: 62.

16 İyibozkurt; Op. Cit. , 213.

17 Kindleberger, 1970.

üretim faktörleri fiyatlarının eşitlenmesi olarak tanımlamaktadır¹⁸. Konunun uzmanlarından B. Balassa ekonomik bütünleşmeyi farklı ulus devletlere ait iktisadi üniteler arasında ayrımcılığın (discrimination) kaldırılması¹⁹ olarak tanımlamakta, fakat ticareti engelleyen unsurların ortadan kaldırılması (ticaretin entegrasyonu), ülkeler arasında faktör hareketlerine serbestlik tanınması (faktör entegrasyonu), ulusal ekonomik politikaların uluslararası ilişkiler lehine uyumlaştırılması (politik entegrasyon) ve nihayet bunların birleşmesi sonucu oluşan tam entegrasyon ayırımı yapmakta, son safhaya ulaşmak için başarılı bir şekilde önceki safhalardan geçilmesi, yani son safhanın alt yapısının önceki safhalardan geçilerek hazırlanması gerektiğini belirtmektedir. Lipsey tanımlamanın zorluğuna değinerek tek bir tanım yapmanın mümkün olamayacağını belirtmekte ve ekonomik bütünleşme gümrük teorisinin özel bir şeklini oluşturan iktisat dalı olarak tanımlanmaktadır demektedir²⁰.

Entegrasyonu birleşme anlamında kullanarak, ekonomik birleşmeyi Karluk, şöyle tanımlamaktadır; ekonomik birleşme, ulusal, uluslararası ve dünya birleşmesi olarak başlıca üç şekilde incelenebilir. Her ekonomik birleşme, iş bölümüne dayanır, ileri derecesinde mallar ve üretim faktörlerinin serbest dolaşımını, bunların kaynağa ve yöneldiği bölgeye göre ayrıcalıklı olmayan bir uygulama görmesini öngörür. En genel tanımıyla uluslararası ekonomik birleşme, birleşmeye giden ekonomilerde mal ve hizmet akımlarına serbesti sağlayıp ticarete engel olan kısıtlamaları ortadan kaldırarak, bir ortak Pazar yaratmaktadır. Böylece ekonomik birleşme ile daha geniş bir pazara üretim yapmak ve büyük çap üretimin sağladığı imkânlardan yararlanmak mümkün olacaktır²¹. Bu tanımda Karluk, her ne kadar ekonomik entegrasyonun ne olduğu ve yararlar sağlayacağı konusuna açıklık getirmeye çalışıyorsa da, temelde genel olarak ekonomik birliklerin ne olduğu ve yararlarının neler olabileceği konusuna açıklık getirmeye çalışmaktadır. Tam ve genel bir entegrasyonun esas kriteri aynı mal ve hizmetlerin fiyatlarının her yerde aynı olmasıdır. Yani entegre olmuş bölgede tamamen akışkan ve birbirinin yerine ikame edilebilen mallar, aynı fiyatı almalı ve bütün kullanımlarında bu aynı net marjinal verimlilik değerine sahip olmalıdırlar... Bütün ekonomik faaliyetler arasında iç ve dış bağımlılık ekonomik entegrasyonun özünü oluşturur. Tam bir ekonomik entegrasyondan söz ede-

18 B. Balasa; 1961: 2, 117.

19 Lipsey; 1960: 23.

20 Karluk; Op. Cit., 233.

21 Ertürk; Op. Cit., 6.

bilmek için, ticarete, seyahate, sermaye hareketlerine, ödemelere ve göçe herhangi bir sınırlama getirilmemelidir. Parasal entegrasyon ve vergilerin uyumlaştırılması da tam bir ekonomik entegrasyon için gerekli²².

Yukarıda verilen tanımlar ve tüm belirsizliklere karşın, ekonomik birleşme biçimleri ve kapsamı konusunda belirli bir oydaşmanın olduğunu söyleyebiliriz. Bu konu aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2. Ekonomik Birleşme Biçimleri

Ülkeler kendi ekonomik yapıları iktisadi, siyasi, sosyal amaçlarına, kaynak, Pazar ve teknoloji durumlarına göre arzuladıkları birleşme ve yakınlaşma derecesine göre en zayıf birleşme çabasından tam ekonomik entegrasyona doğru yedi temel grupta toplayabiliriz.

2.1. Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları

Ekonomik işbirliği anlaşmaları uluslararası ticarete yapısal bir değişiklik getirmeden mevcut ticaret hacmini arttırmaya yönelik birlik derecesine göre de oldukça zayıf bir ekonomik birlik olarak değerlendirilir. Uluslararası ticarete ait çeşitli engellerin ve kontrollerin ortadan kaldırılması da amaçlanabilir. GATT, OECD, UNTAC gibi uluslararası örgütler bünyesinde yapılan anlaşmaları buna örnek olarak gösterebiliriz.

Ekonomik işbirliği anlaşmaları tüm diğer uluslararası anlaşmalar gibi belirli yükümlülükler doğurmakta ve devlet egemenliğinin kullanılmasına bu anlaşmalar kapsamı içerisinde yön vermektedir. Kısaca anlaşma, devletin egemenlik haklarının kullanımına bir kısıtlama getirmektedir. Ancak devletin uluslararası siyasi ve ekonomik ilişkilere girmesi devlet egemenliğinin bir sonucu olduğundan devlet bu tasarrufu nedeniyle kendi egemenliğini kısıtlamakta ve buna yön vermektedir. Devletlerin bu şekilde yükümlülük altına girmesi egemenlik yetkisinin terki anlamında değerlendirilmemelidir. Bu husus yargı kararları ile de doğrulanmıştır²³.

2.2. Tercihli Ticaret Kulüpleri

İki ya da daha fazla ülkenin kendi aralarında tarifeleri kaldırmadan, tarifeleri karşılıklı olarak bir miktar indirmeleridir. Üye ülkeler dışarıda kalan ülkelere karşı ortak bir tarife izlemeden, tarife yazılarını aynen korurlar. 1932 yılında

22 Eriş; Op. Cit., 4.

23 İyiboçkurt; 1994. 3.

İngiltere ve Commonwealth üyelerinin kurdukları Commonwealth Tercihli Ticaret Sistemi tercihli ticaret kulüplerine bir örnektir²⁴.

2.3. Serbest Ticaret Bölgeleri

Serbest ticaret bölgelerinde üye ülkeler arasında mal ve hizmet hareketlerini kısıtlayan engeller kaldırılır, amaç bölge içinde mal hareketliliğine yükselme sağlamaktır. Serbest antlaşmalarla oluşturulurlar. Üye ülkeler üçüncü ülkelere karşı ulusal çıkarları doğrultusunda hareket ederler. Terim GATT ana sözleşmesinin 24. Maddesinde yer almıştır. LAFTA, EFTA ve EES serbest ticaret bölgeleri örnekleridir.

Serbest ticaret bölgelerinde bölge dışı ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesinin uygulanmaması önemli sorunlar oluşturur. Örneğin, üçüncü ülkeler, bölge ülkelerinden gümrük vergisinin daha düşük olana ihracat yapar. Bölgeye giren mallar, daha sonra daha yüksek gümrük vergisi uygulayan ülkeye rahatça geçebilir, bu ise ticaretin yapıldığı normal kanallardan sapmasıdır. Bu uygulamaların önüne geçebilmek için üye ülkeler, menşe belgeleri düzenlenmesini isterler²⁵.

Devletler ekonomik işbirliği antlaşmalarında olduğu gibi serbest ticaret bölgesi antlaşması yaptıklarında da egemenlik yetkilerini devretmemektedirler. Belirli konularda, kendi iradeleriyle ve kendi çıkarları için egemenlik yetkilerini sınırlandırmaktadırlar²⁶.

2.4. Gümrük Birlikleri

Üye ülkelerin kendi aralarında mal ve hizmet hareketlerinin serbest dolaşımı için kotalar, gümrük tarifeleri, ithalat ve ihracat önündeki engelleri kaldırıp, üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulayıp ekonomilerini müşterek kararlarla korudukları birliktir. Üretim faktörlerinin serbest dolaşımı ile ekonomik-politikaların birleştirilmesi söz konusu değildir.

2.5. Ortak Pazar

Ortak Pazar terimi ilk defa 1956 tarihli Spaa Raporunda yer almış ve Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile sıkça telaffuz edilir hale gelmiştir²⁷. Gümrük birliğinin yanısıra üye ülkeler arasında emek, sermaye ve müteşebbis

24 Karluk; Op. Cit. , 235.

25 Eriş; Op cit. , 5.

26 Karluk; Op. Cit. , 237.

27 Eriş; Op. Cit. , 6.

gibi üretim faktörlerinin de serbest dolaşımını sağlayan engellerin ortadan kaldırılarak, para ve maliye politikalarının ortaklaşa yürütüldüğü, sosyal politika tedbirlerinin üye ülkeler arasında uyumlaştırılarak birlikte ele alındığı, özetle, üye ülkeler arasında üretim, dağıtım, tüketim ve finansman yönünden, bölgesel farklılığın tamamen ortadan kaldırıldığı ve taraflara tamamen iktisadi bir serbestlik getiren bir iktisadi birliktir.

2.6. Ekonomik Birlik

Ekonomik Birlik üye ülkelerinin ekonomilerinin bütünleşerek tek bir ekonomik haline gelme durumunu ifade eder. Ekonomik kurumlar ve ekonomi politikalarında birleştirilmesi anlamına gelir ki bu tek bir para sistemi, tek merkez bankası, ortak bir mali sistem ve ortak bir dış ticaret politikasının yürütülmesi anlamına gelir²⁸. Bu anlamda parasal birliği de kapsar²⁹. Şirket kuruluşu, istihdam etme ve edilme koşulları, standardizasyon ve kalite kontrolü, kredi şartları gibi konular, ekonomik birliği oluşturan ülkeler arasında aynen ve ortak politikalarla belirlenir ve uygulanır. Ekonomik Birliğin gerçekleşmesi, ulusal hakiyet sahasında verilebilecek tavizlerle yakından alakalıdır³⁰.

2.7. Tam Ekonomik Entegrasyon

Ekonomik Birlikte ekonomik politikaların belirlenmesi ve uygulanmasında ortak bir politika izlenmesi ön görülür. Bu anlamda her üye ülke ulusal politikalarını bu ortak politikaya uyumlaştırır. Tam Ekonomik Entegrasyonda ise bir adım daha atılarak ortak politikaların tespiti ve uygulamanın denetimi için uluslar üstü bir kuruluş oluşturulur. Üye ülkelerin üretim, dağıtım, tüketim ve dağıtım ve finansman vb. alanlarda uygulanacak olan politikalar üye ülkelerin oluşturduğu bu uluslar üstü örgüt tarafı tespit edilir ve aldığı kara alma yetkilerinin devri, bir başka deyişle devletin egemenlik yetkisinin kısmen ya da tamamen devri anlamına gelir.

28 Karluk; Op. Cit. , 237.

29 Ertürk; Op. Cit. , 9.

30 Gübe ; Op. Cit. , 62.

SONUÇ

Entegrasyon (Bütünleşme) teriminin içerik olarak kapsamı, birlik terimine nazaran daha geniştir. Her ekonomik entegrasyon gümrük birliğini kapsar, fakat, her gümrük birliğinin ekonomik entegrasyona dönüşmesi zorunlu değildir. Ekonomik bütünleşme iş bölümüne dayanır. Ekonomik bütünleşmede malların, hizmetlerin, üretim faktörlerinin, bütünleşmiş ülkeler arasında serbest dolaşımı söz konusu ekin, GB'de sadece malların dolaşımı söz konusudur. Ekonomik bütünleşme mal, hizmet, üretim faktörlerinin kaynağa ve gideceği bölgeye göre ayrıcalıklı olmayan uygulamaya tabi olmasını gerektirir. Ayrıca ekonomik bütünleşmede parasal ve mali konularında uyumlaştırılmış olması gerekir. Ekonomik Bütünleşme ve Tam Ekonomik Entegrasyonda, entegrasyonu oluşturan devletlerin egemenlik haklarının kısmen (ekonomik ve mali konular ve/ya da politik konularda) devri söz konusu olduğu halde, GB'nde bu söz konusu değildir. Entegrasyon ve Birlik terimleri teşkilat, örgüt anlamına gelmek üzere eş anlamlı olarak kullanılırsalar da bu kullanım yanlış anlamalar yol açabilmektedir.

KAYNAKLAR

- Alkin, Erdoğan. Uluslararası Ekonomik İlişkiler, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1990.
- Balassa, Bela. The Theory of Economic Integration, Homeiod, III. Richard D. Irvin, 1961.
- Bozkurt, V. Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1993.
- Canbolat, S.İ. Uluslar üstü Siyasal Sistem: Avrupa Birliği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994.
- Deutch, Karl. Political Community and North Atlantic Area: International Organization in the Light of Historical Eyperience, Princeton University Press, Princeton, 1957.
- Communication Theory and Political Integration in the Integration of Political Communities, Lippincot, Philadelphia, 1964.
- Eriş, İbrahim. Avrupa ve Asya'daki Bütünleşmeler, Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, HDTM Ankara, Eylül, 1993.
- Ertürk, Emin. Ekonomik Entegrasyon Teorisi. Ezgi Kitabevi, Bursa, 1993.

- Gübe, Yalçın. Uluslararası Bütünleşme: Siyasal ve Ekonomik Değerlendirme, Hazine ve Dış Ticaret Dergisi, HDTM, Ankara, Haziran 1993.
- Haas, M. International Integration in the International System: A Behavioral Approach, Chandler, New York, 1974.
- İyibozkurt, E. Uluslararası İktisat Teorisi, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1985.
- Türkiye-AT Gümrük Birliği, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994.
- Karlık, Rıdvan. Uluslararası Ekonomi, Bilim ve Teknik Yayınevi, İstanbul, 1991.
- Lipsey, G.R. The Theory of Custom Union: A General Survey, Economic Journal, Vol. LXX no 279. Sept. 1960.
- Manisalı, Erol. Uluslararası Ekonomi: Gümrük Birlikleri ve Dinamik Entegrasyon Teorisi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisadi Gelişme Enstitüsü Yayını, No: 24, Sermet Matbaası, 1978.
- Seyidoğlu H. Uluslararası İktisat, Gözlem Yayınları, İstanbul, 1991.
- Şimşek, M. Şerif İşletme Bilimlerine Giriş, Merhaba Ofset, Konya, 1993.

